



AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 7

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

December 2024

WWW.AJERUZ.COM



International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
December 2024

Tashkent 2024

**TA'LIM OLUVCHILARNI KASBGA YO'NALTIRISHDA RAQAMLI
TEKNOLOGIYALARNING ROLI**

Nurmatova Shaxnozaxon Shavkatbek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasi o'qituvchisi

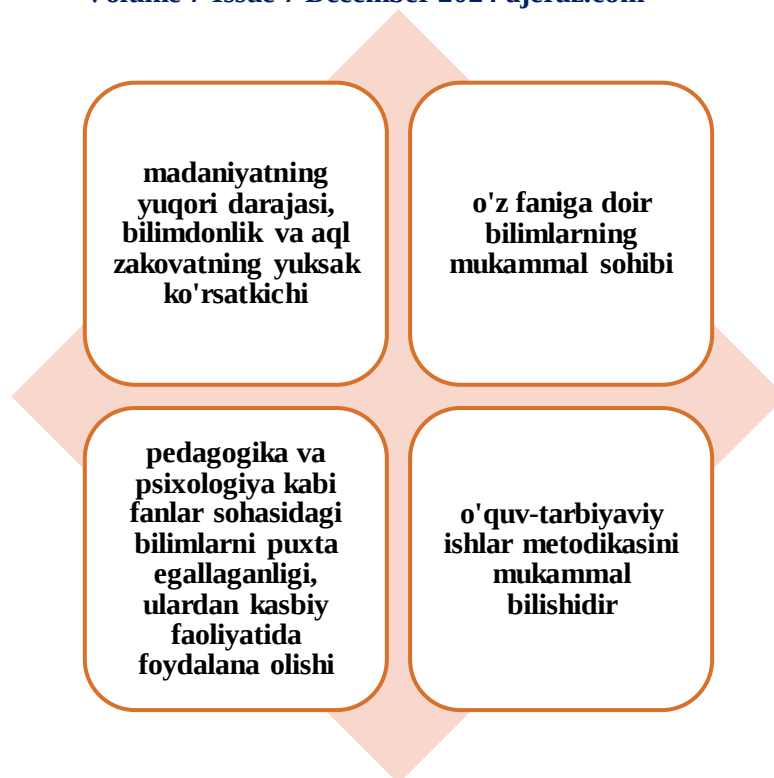
Dushamova Sharifa Rufat qizi
Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'qituvchining pedagogik mahorati, salohiyatini o'stirib borishi, o'z bilimlari ustida ishlashi, o'quvchilar bilan mohirona ishlay olishi uchun qanday bilim, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirishi zarurligi keng yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *bilim, pedagogik texnika, pedagogik insonparvarlik, pedagogik qobiliyat, kasbiy mahorat, ko'nikma, malaka, kasb-hunar, ensiklopediya, psixologiya, urf-odat.*

Bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarida ulkan o'zgarishlar ro'y bermoqda. Ayniqsa, yoshlar ta'lim va tarbiyasiga e'tibor, ularga zamonaviy bilim berish, ma'lumotini, malakasini oshirish kabi dolzarb muammolar hal etildi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilinayotgan har bir qarorlarda, prezidentimiz farmonlarida yetuk va zamonaviy inson tarbiyasi va kasbiy mahoratini ta'lim muassasalarida oshirib borishga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Shuning uchun ustozlarning saviyasini va bilimini uzluksiz oshirib borish uchun shart-sharoit yaratilishi zarur.

Oliy ta'lim muassasalarida ushbu muammolarning yechimini topishda kasbiy faoliyatning pedagogik asoslarini chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi zamon pedagogikasi va psixologiyasi kasbiy faoliyatning pedagogik asoslarini, ya'ni "Pedagogik mahorat" tushunchasiga turlicha izoh beradi. Jumladan, "Pedagogik ensiklopediya"da ta'rif quyidagicha izohlangan: "O'z kasbining mohir ustasi bo'lgan, yuksak darajada madaniyatli, o'z fanini chuqur biladigan, yondosh fanlar sohalarini yaxshi tahlil eta oladigan, tarbiyalash va o'qitish uslubiyatini mukammal egallagan mutaxassis"[1]. Ushbu ta'rifning mohiyatidan kelib chiqib ustozning pedagogik mahorati tushunchasi mazmunini shunday izohlash mumkin:



Pedagogik mahorat tizimi quyidagi o'zaro bir-biri bilan bog'liq bo'lgan asosiy komponentlardan iborat:

- 1) pedagogik insonparvarlik yo'nalishi;
- 2) kasbga oid bilimlarni boshqa fanlar bilan aloqadorlikda mukammal bilish;
- 3) pedagogik qobiliyatga ega bo'lish;
- 4) pedagogik texnika sirlarini puxta egallash.

Barcha kasblar orasida ustoz kasbi o'zgacha va muhim ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. Zero, ustoz yosh avlod qalbi kamolotining me'mori, yoshlarga ta'lim-tarbiya beruvchi insondir. Bugungi kunda u yoshlarni g'oyaviy-siyosiy jihatdan chiniqtirib, tabiat, jamiyat, ijtimoiy hayot, tafakkur taraqqiyoti qonuniyatlarini o'rgatadi, yoshlarni mehnat faoliyatiga tayyorlab, kasb-hunar sirlarini puxta egallashlarida ko'maklashadi va jamiyat uchun muhim bo'lgan ijtimoiy-iqsodiy vaziyatlarni hal etadi. Ana shu ma'suliyat ustozdan o'z kasbining mohir ustasi bo'lishni, o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatib, ularning qiziqishi, qobiliyati, iste'dodi, e'tiqodi va amaliy ko'nikmalarini har tomonlama rivojlantirish yo'llarini izlab topadigan kasb egasi bo'lishni talab etadi. Buning uchun doimo ustozning kasbiy mahoratini, ko'nikma va malakalarini oshirib borish, g'amxo'rlik qilish, unga zarur shart-sharoitlar yaratish, kerakli moddiy va ilmiy-metodik hamda texnik yordam ko'rsatish, ustozning ijodiy tashabbuskorligini muntazam oshirib borishga ko'maklashish lozim. Shunga, asosan, "Pedagogik mahorat", "Pedagogik kompetentsiya", "Pedagogik hamkorlik" fanlari mahoratli ustozni tayyorlashga xizmat qiladi. U ustozlar va tarbiyachilarning kasbiy faoliyati sirlarini, mohirligini o'rgatuvchi va uni takomillashtirish to'g'risida ma'lumotlar berib boruvchi fan bo'lib, o'qituvchida

pedagogik mahoratning mohiyat mazmunini, hozirgi zamon talablari doirasida kasbiy faoliyatini rivojlantirishning yo'llarini, vositalarini, shakllarini o'rganadi.

Ustoz o'z pedagogik faoliyati jarayonida faoliyatning quyidagi tarkibiy qismlarini bilishi lozim: pedagogik faoliyatning maqsadi, pedagogik faoliyatning obyekti va subyekti, pedagogik faoliyatning vositasi. Pedagogik jarayonning mohiyatini anglamagan, bolaga nisbatan chuqur hurmatda bo'lmagan ustoz ta'lim-tarbiya samaradorligi va inson kamolotini ta'minlovchi fikrga ega bo'lmaydi. Pedagogik jarayonning vazifasi bilim berish, tarbiyalash, rivojlantirish bo'lib, ustozning faoliyat mezonini begilab beradi. Ustozning faoliyati pedagogik jarayonning harakat vositasidir. Pedagogik jarayonning obyektlari bo'lmish tarbiyalanuvchi o'quvchilar guruhiga hamda alohida o'quvchiga, pedagogik jarayonning subyektlari - ota-onalar, o'qituvchilar, tarbiyachilar, sinf jamoasi, pedagogik jamoa ma'suldirlar va ular jamiyat talablari asosida ta'lim-tarbiya berish faoliyatini bajaradilar [2].

Ustoz pedagogik faoliyatining ijobiy natijalari mehnat malakasini, ya'ni egallagan bilimlarini o'zining hayotiy va amaliy faoliyatida nechog'lik qo'llay bilishi bilan belgilanadi. Ustozning pedagogik faoliyati samarali bo'lishi uchun zarur bo'lgan qobiliyatlar tizimini: bilim, bolani tushuna olish, kuzatuvchanlik, nutq malakasi, tashkilotchilik, kelajakni ko'ra bilish, diqqatni taqsimlay olish, vaziyatni to'g'ri baholash, yuzaga kelish ehtimoli bo'lgan har xil ziddiyatlarni o'z vaqtida bartaraf etish, o'quvchilarni bilim olishga qiziqtirish kabilar tashkil etadi. Ma'lum bir fanning mazmunidan kasbga doir topshiriq va vazifalarni yechish uchun o'quv-tarbiya jarayonini boshqarish, unga rahbarlik qilishda pedagogik-psixologik ta'limot nuqtai-nazaridan yondashish, ta'lim-tarbiyani milliy an'alarimiz ruhida zamonaviy metodlar asosida modellashtirish, o'quv-tarbiyaviy jarayonda ilg'or pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish uchun ustoz mahoratining zarurligi haqidagi ma'lumotlar va ularni takomillashtirish tizimlari o'rin olgan. Shunga ko'ra, kasbga oid bilim va qobiliyatlarni o'qituvchilarda shakllantirish, ijodkorlikni tarbiyalash, mahorat, ko'nikma va malakalarni egallashlari uchun, pedagogik texnika, pedagogik hamkorlik, pedagogik nazokat, nutq madaniyati to'g'risida ma'lumotlar olib borish zarur. Bunda ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun pedagog quyidagi vazifalarni muntazam bajarib borish orqali amalga oshiradi:

1) ustozlar milliy urf-odat va an'alarimizda, O'rta Osiyo mutafakkirlarining boy ijodiy meroslarida aks etgan pedagogik mahorat sirlarini mustaqil egallashga nisbatan o'zlarida ehtiyoj hamda havasni rivojlantirib boradilar;

2) egallangan pedagogik-psixologik va metodik bilimlar, ko'nikma va malakalar to'g'risidagi ma'lumotlar asosida har bir ustoz o'zining shaxsiy pedagogik mahoratini shakllantiradi;

3) o'quv-tarbiyaviy jarayonni jahon andozalariga xos so'nggi zamonaviy metod va shakllar asosida tashkil etish, boshqarishni amalga oshirishning nazariy va amaliy asoslarini muntazam o'zlashtiradilar;

4) o'qituvchilar o'z kasbiy mahoratlarini takomillashtirish uchun shaxsiy-ijodiy malaka oshirishning shakl, usul va vositalarini egallaydilar;

5) yuksak zamonaviy axborot texnologiyalari va portal tizimidan foydalanish asosida o'z kasbiy mahoratlarini shakllantiradilar.

Bu maqsad va vazifalarning hal etilishi pedagogni zamon bilan hamnafas bo'lishga, yoshlarni tarbiyalash dardi bilan yashash va kelajakni aniq ko'ra olishga o'rgatadi. Har bir pedagog shaxsida mamlakatimizning dolzarb muammolarini, maqsad va vazifalarini vijdonan tasavvur qilib, aniq bajarib borishi uchun shijoat bilan o'z imkoniyati, bilimi, tajribalarini ishga solishga o'rgatadi hamda pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish malakalariga ega bo'lishni tarbiyalaydi.

Pedagog olimlardan biri pedagogik mahoratni pedagogik san'atning bir qismi sifatida ta'riflab, shunday yozadi: "Pedagogik mahorat deganda, ustozning pedagogik-psixologik bilimlarni, kasbiy malaka va ko'nikmalarni mukammal egallashi, o'z kasbiga qiziqishi, rivojlangan pedagogik fikrlashi va intuitsiyasi, hayotga axloqiy-estetik munosabatda bo'lishi, o'z fikr-mulohazasiga ishonchi va qat'iy irodasi tushuniladi". Uning fikriga ko'ra, quyidagi to'rtta komponent pedagogik mahoratning asosiy tashkil etuvchilari hisoblanadi:

- o'qituvchilik kasbiga sadoqat;
- o'z fanini o'qitish metodikasini mukammal bilishi;
- pedagogik qobiliyatlarini namoyish eta olishi;
- pedagogik texnikani o'z o'rnida qo'llay bilishi [3].

Shuni alohida qayd etib o'tish zarurki, o'qituvchi kasbi murakkab va ma'suliyatli jarayondan iborat. Ushbu kasbning sharafliligi va murakkabligi shu bilan belgilanadiki, u doimo ongning yagona sohibi bo'lmish insonning ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanib, u bilan muloqot olib boradi. Ongli va tirik jonzot esa, aqliy, ruhiy, jismoniy jihatdan doimo rivojlanishda bo'ladi

Yuksak pedagogik mahoratni shakllantirishni ta'minlovchi omillar quyidagilar: a) ixtisoslik bo'yicha o'quv predmetini, zamon, ilm-fan, texnika taraqqiyoti darajasida mukammal bilishi, uning boshqa o'quv fanlari bilan o'zaro aloqadorligini ta'minlash malakasiga ega bo'lishi; b) ta'lim oluvchilarning yosh, fiziologik, psixologik hamda shaxsiy xususiyatlarini hisobga olishi, ularning faoliyatini obyektiv nazorat qilishi va baholashi; v) ta'lim jarayonini demokratlashtirish va insonparvarlashtirish asosida o'z faoliyatini tashkil etishi; g) o'quv-tarbiyaviy jarayonni zamon talablari darajasida tashkil qilish uchun asosiy pedagogik-psixologik, metodik ma'lumotga ega bo'lishi; d) fanlarni o'qitish jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan keng foydalanishni bilishi; e) jamoani "ko'ra bilish", o'quvchilarning qiziqishlari, intilishlari, ular uchraydigan qiyinchiliklarni tushunish va hamdard bo'la olish, o'z vaqtida ular fikrini anglay bilish, zukkolik bilan har bir bolaning xarakter xususiyati, qobiliyati, irodasini tushunish hamda ularga muvaffaqiyatli ta'sir ko'rsatishning shakl, usul,

vositalaridan xabardor bo'lishi; j) o'z shaxsiy sifatлари (nutqining ravonligi, tashkilotchilik qobiliyati, badiiy ehtiyoji, didi va hokazo)ni takomillashtirish malakasiga ega bo'lishi. Yuqorida sanab o'tilgan xislatlar barchasi pedagogda mujassam bo'lsa, mukammal darajadagi bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lgan o'qituvchi hisoblanadi. [4].

Xulosa qilib shuni ta'kidlab o'tmoqchiman, pedagogik mahoratga ega bo'lish, o'qituvchi uchun ta'lim-tarbiya samaradorligini ta'minlovchi zamin bo'lib qolmasdan, ayni vqtda uning jamiyatdagi obro-e'tiborini ham oshiradi, o'qituvchiga nisbatan hurmat yuzaga keladi. Kasbiy mahoratni oshirish yo'lida amaliy harakatlarni tashkil etish pedagogik faoliyatda yo'l qo'yilgan yoki qo'yilayotgan xatolardan holi bo'lish, o'quvchilar, hamkasblar hamda ota-onalar bilan munosabatda muvaffaqiyatlarga erishish imkoniyatini yaratadi. O'qituvchi barkamol avlod ta'lim-tarbiyasi uchun javobgar shaxs bo'lib, nafaqat ma'naviy-axloqiy madaniyati bilan atrofdagilarga o'rnak bo'lishi, shu bilan birga, pedagogik mahoratni ham namoyon eta olishi yetuk o'qituvchi sifatida malakali kadrlarni tayyorlash ishiga o'zining munosib hissasini qo'shishi zarur deb hisoblayman.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kan-Kalik V.A., Nikandrov N.D. Pedagogicheskoe tvorchestvo: Biblioteka uchitelya i vospitatelya. - M.: Pedagogika, 2010. - 144 s.
2. Karimov I.I. O'qituvchi, ustoz, murabbiy...: Talabalar va yosh o'qituvchilar uchun risola. - udon: VDPI, 2009. - 99 b.
3. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. - T.: Iqtisod-moliya, 2010.
4. Kaykovus. Qobusnoma / Forschadan Muxdmmad-Rizo Ogaxiy tarjimasi, S.Dolimov. -T.: O'qituvchi, 2006. - 208 b.
5. Nurmatova, S., & Ilhomova, D. (2024). BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING DARSGA IJOBIY MUNOSABATLARINI SHAKLLANTIRISHDA BOLALAR ADABIYOTINING ROLI. Interpretation and researches.



AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
7-son

Nashr qilingan sana: 27.12.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172